

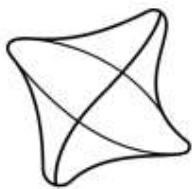
ŽILINSKÁ UNIVERZITA V ŽILINE

Fakulta elektrotechniky
a informačných technológií

NÁVODY K LABORATÓRNÝM CVIČENIAM 1

Gabriela Tarjániová, Tomáš Mizera

Žilinská univerzita v Žiline
EDIS-vydavateľstvo UNIZA
2023

ŽILINSKÁ UNIVERZITA V ŽILINE

Fakulta elektrotechniky a informačných technológií

RNDr. Gabriela Tarjányiová, PhD., Ing. Tomáš Mizera, PhD.

NÁVODY K LABORATÓRNÝM CVIČENIAM 1

Žilinská univerzita v Žiline
EDIS-vydavateľstvo UNIZA
2023

Vydanie tejto publikácie bolo finančne podporené projektom KEGA č. 023ŽU-4/2021:
Rozvoj intelektuálnych spôsobilostí a manuálnych zručností v STEM vzdelávaní.

Recenzenti prof. Mgr. Ivan Martinček, PhD.
RNDr. Zuzana Gibová, PhD.

© Gabriela Tarjányiová, Tomáš Mizera, 2023

ISBN 978-80-554-2044-8

MERANIE POISSONOVEJ KONŠTANTY

Úlohy

A. Určenie Poissonovej konštanty vzduchu Clémentovou-Desormesovou metódou

Teoretický úvod

Reálne plyny sú komplikované látky, ktoré sa skladajú z veľkého množstva molekúl, ktoré sa neustále pohybujú a pôsobia na seba medzimolekulovými silami. Plyny v rovnovážnom stave charakterizujeme fyzikálnymi veličinami, ktoré sa nazývajú stavové, lebo charakterizujú stav sústavy. Sú to termodynamická teplota T , tlak p , objem V , hmotnosť m , látkové množstvo n alebo počet molekúl N . Na základe empirických zákonov Gay-Lussaca, Boyla, Avogadra a Charlesona v roku 1834 francúzsky inžinier a fyzik Émile Clapeyron formuloval rovnicu, ktorá spája stavové veličiny plynu a často sa píše v tvare $pV = NkT$, kde k je Boltzmanova konštanta. Neskôr sa ukázalo, že táto rovnica nepopisuje správanie plynov pri vysokých tlakoch (rádovo väčších ako atmosférický) a nízkych teplotách (napr. $-100\text{ }^\circ\text{C}$). Veľmi dobre však popisuje správanie plynov v okolí izbových teplôt a atmosférického tlaku, lebo za týchto podmienok je možné zanedbať určité vlastnosti plynu. Plyn, ktorý sa riadi Clapeyronovou rovnicou, nazývame ideálny a Clapeyronovu rovnicu stavovou rovnicou ideálneho plynu.

Ideálny plyn má nasledujúce vlastnosti. Rozmery molekúl ideálneho plynu sú zanedbateľne malé v porovnaní so vzdialenosťou medzi nimi. Molekuly na seba navzájom pôsobia iba počas zrážok, ktoré sú pružné, inak nie, t. j. neexistujú medzi nimi príťažlivé a odpudivé sily.

Plyn vyplňajúci istý definovaný objem priestoru tvorí plynné teleso. Pri zohrievaní alebo ochladzovaní telies sa mení ich teplota. Fyzikálna veličina, ktorá definuje množstvo tepla Q dodaného (odoberaného) sústave, aby sa zvýšila (znížila) jej teplota o jeden kelvin (respektíve o jeden stupeň Celzia), sa nazýva **tepelná kapacita** C a definujeme ju vzťahom

$$C = \frac{dQ}{dT}. \quad (1)$$

Jednotkou tepelnej kapacity je $\text{J} \cdot \text{K}^{-1}$. Množstvo tepla potrebné na zvýšenie (zníženie) teploty danej sústavy závisí aj od procesu, prostredníctvom ktorého teplo dodávame (odoberáme). Nakoľko sa pri zohrievaní plynu výrazne mení jeho tlak a objem, je od týchto stavových veličín závislá aj tepelná kapacita C a hmotnostná tepelná kapacita plynu c . Z toho dôvodu sú pri plynoch dané dve tepelné kapacity a teda aj dve hmotnostné tepelné kapacity a to podľa toho, akým spôsobom zohrievanie plynu prebieha. Pri hľadaní vzťahov pre tepelné kapacity budeme vychádzať z prvého termodynamického zákona. **Prvý termodynamický zákon** (prvá veta termodynamická) vyjadruje zákon zachovania energie pre mechanické a tepelné deje, a hovorí: Zmena vnútornej energie sústavy dU je rovná súčtu práce dW vykonanej okolitými

telesami pôsobiacimi na sústavu silami a elementárneho množstva tepla dQ , ktoré je do sústavy dodané alebo zo sústavy odobraté, t. j.

$$dU = dQ + dW. \quad (2)$$

Alebo možno napísať, že $dQ = dU + dW'$, kde $dW' = pdV$ je elementárna práca, ktorú vykoná sústava $dW' = -dW$ a potom platí

$$dQ = dU + pdV. \quad (3)$$

Prvý termodynamický zákon v tejto podobe hovorí, že teplo dodané nejakej sústave sa spotrebuje na zvýšenie jej vnútornej energie a na prácu, ktorú táto sústava (napríklad plyn) vykoná. Zo vzťahu (2) vyplýva, že zmena vnútornej energie dU môže byť vyvolaná tepelnou výmenou, konaním práce alebo konaním práce a súčasne tepelnou výmenou. **Vnútrná energia** sústavy U v rovnovážnom stave je vo všeobecnosti funkciou teploty T a objemu V , t. j. $U = U(T, V)$.

Ak bude dochádzať k zohrievaniu plynu pri konštantnom objeme (bude prebiehať tzv. izochorický dej), plyn nekoná žiadnu prácu ($dV = 0$) a celé dodané množstvo tepla sa mení na vnútornú energiu, t. j. zvyšuje sa kinetická energia molekúl plynu. Podelením elementárnych prírastkov tepla dQ a vnútornej energie dU zodpovedajúcim elementárnym prírastkom teploty dostaneme pre tepelnú kapacitu

$$C_V = \left(\frac{dQ}{dT}\right)_V = \left(\frac{\partial U}{\partial T}\right)_V. \quad (4)$$

Index „ V “ zvyrazňuje skutočnosť, že veličiny dQ , dU , dT meriame pri konštantnom objeme. Veličina C_V predstavuje tepelnú kapacitu pri konštantnom objeme, výraz $(dQ/dT)_V$ predstavuje obyčajnú deriváciu Q podľa T , lebo teplo závisí iba od zmeny teploty. Výraz $(\partial U/\partial T)_V$ je parciálna derivácia U podľa T , a vnútornú energiu derivujeme parciálne podľa teploty preto, lebo vo všeobecnom prípade je funkciou aj objemu.

Ak bude dochádzať k zohrievaniu plynu pri konštantnom tlaku (izobarický dej), potom sa dodané teplo, t. j. tepelná energia, mení na vnútornú energiu plynu a tiež aj na prácu (plyn sa rozpína, čiže koná prácu voči vonkajším silám). Je zrejmé, že na dosiahnutie rovnakej hodnoty vnútornej energie plynu je v tomto prípade potrebné dodať väčšie množstvo tepla ako v prípade zohrievania plynu pri konštantnom objeme. Vzorec pre tepelnú kapacitu pri konštantnom tlaku C_p nájdeme tak, že za prírastok energie dU do rovnice (3) dosadíme vyjadrenie úplného diferenciálu energie

$$dU(T, V) = \left(\frac{\partial U}{\partial T}\right)_V dT + \left(\frac{\partial U}{\partial V}\right)_T dV. \quad (5)$$

Z prvej vety termodynamickkej pre vratné deje a sústavy nachádzajúce sa v rovnovážnom stave pre množstvo tepla prijaté sústavou potom platí

$$\begin{aligned} dQ &= dU + pdV = \left(\frac{\partial U}{\partial T}\right)_V dT + \left(\frac{\partial U}{\partial V}\right)_T dV + pdV \\ &= \left(\frac{\partial U}{\partial T}\right)_V dT + \left[\left(\frac{\partial U}{\partial V}\right)_T + p\right] dV. \end{aligned} \quad (6)$$

Podelením rovnice (6) prírastkom teploty dT za konštantného tlaku dostaneme

$$C_p = \left(\frac{dQ}{dT}\right)_p = \left(\frac{\partial U}{\partial T}\right)_V + \left[\left(\frac{\partial U}{\partial V}\right)_T + p\right] \left(\frac{dV}{dT}\right)_p, \quad (7)$$

t. j.

$$C_p = C_V + \left[\left(\frac{\partial U}{\partial V}\right)_T + p\right] \left(\frac{dV}{dT}\right)_p. \quad (8)$$

Vzťah (8) potom vyjadruje tepelnú kapacitu za konštantného tlaku C_p , ktorá je väčšia ako tepelná kapacita za konštantného objemu C_V . Vidíme, že skutočne, ak prebieha zohrievanie plynu pri konštantnom tlaku, spotrebuje sa teplo dodané plynu zvonku na zvýšenie jeho vnútornej energie a na prácu, ktorú plyn pri rozpínaní vykoná. Hmotnostné tepelné kapacity c_p , c_V sa pri pevných a kvapalných látkach líšia veľmi málo, pri plynoch je tento rozdiel výrazný a nemožno ho zanedbať, pričom pri všetkých látkach je $c_p > c_V$.

Stavová rovnica pre ideálny plyn je daná vzťahmi

$$\begin{aligned} pV &= NkT, \\ pV &= nRT, \end{aligned} \quad (9)$$

kde N je počet častíc plynu nachádzajúcich sa v objeme V , n je látkové množstvo, k je Boltzmannova konštanta, R je molárna plynová konštanta. Dá sa ukázať, že vnútorná energia ideálneho plynu nezávisí od jeho objemu, t. j. $\left(\frac{\partial U}{\partial V}\right)_T = 0$. V ďalšom odvodení budeme predpokladať, že ide o jeden mól ideálneho plynu ($n = 1$), t. j. rovnica (9) nadobudne tvar

$$pV = RT. \quad (10)$$

Po zdiferencovaní vzťahu (10) dostaneme rovnicu $p \left(\frac{dV}{dT}\right)_p = R$ a potom vzťah (8) môžeme napísať v tvare

$$C_p = C_V + R. \quad (11)$$

Toto je Mayerova rovnica, ktorá vyjadruje vzťah medzi molárnou tepelnou kapacitou pri konštantnom tlaku C_p a molárnou tepelnou kapacitou pri konštantnom objeme C_V . Keď sa namiesto molárných tepelných kapacít vezmú tepelné kapacity, vzťah (11) bude mať nasledujúci tvar

$$C_p = C_V + nR. \quad (12)$$

Podiel tepelných kapacít nazývame **Poissonovou konštantou** κ a vzhľadom na vzťah medzi tepelnou kapacitou a hmotnostnou tepelnou kapacitou (je jedno či delíme molárne tepelné kapacity alebo tepelné kapacity) sú v tom istom pomere aj hmotnostné tepelné kapacity pri konštantnom tlaku c_p a konštantnom objeme c_V , takže platí

$$\kappa = \frac{C_p}{C_V} = \frac{c_p}{c_V}. \quad (13)$$

Poissonova konštanta κ je teda bezrozmerná fyzikálna veličina. Pre všetky plyny je pomer tepelných kapacít $\kappa > 1$ a závisí od počtu atómov v molekule plynu (príloha, tabuľka 13, str. 162). Hodnotu Poissonovej konštanty κ pre ideálny plyn je možné vypočítať priamo z kinetickej teórie plynov nasledovne.

Uvažujme ideálny plyn, ktorý je zložený z molekúl jedného druhu, kde každá molekula má i stupňov voľnosti. Na pohyb jednej molekuly pripadá stredná energia $e = \frac{i}{2}kT$ a pre strednú energiu jedného mólu plynu platí $E = \frac{i}{2}N_AkT = \frac{i}{2}RT$, kde k je Boltzmannova konštanta, N_A je Avogadrova konštanta (vyjadruje počet molekúl v 1 móle), R je molárna plynová konštanta. Ak tento plyn zahrejeme pri konštantnom objeme (izochoricky), zvýšenie strednej energie E plynu bude viesť k nárastu vnútornej energie U . Vnútornej energia ideálneho plynu je iba funkciou teploty a pre zmenu vnútornej energie platí $dU = C_V dT$, kde C_V je tepelná kapacita pri konštantnom objeme, tak dostaneme

$$dE = \frac{i}{2}RdT = dU = C_V dT. \quad (14)$$

Z tejto rovnice dostávame pre molárnu tepelnú kapacitu pri konštantnom objeme

$$C_V = \frac{i}{2}R. \quad (15)$$

Ak použijeme Mayerovu rovnicu, dostaneme

$$C_p = \frac{i}{2}R + R. \quad (16)$$

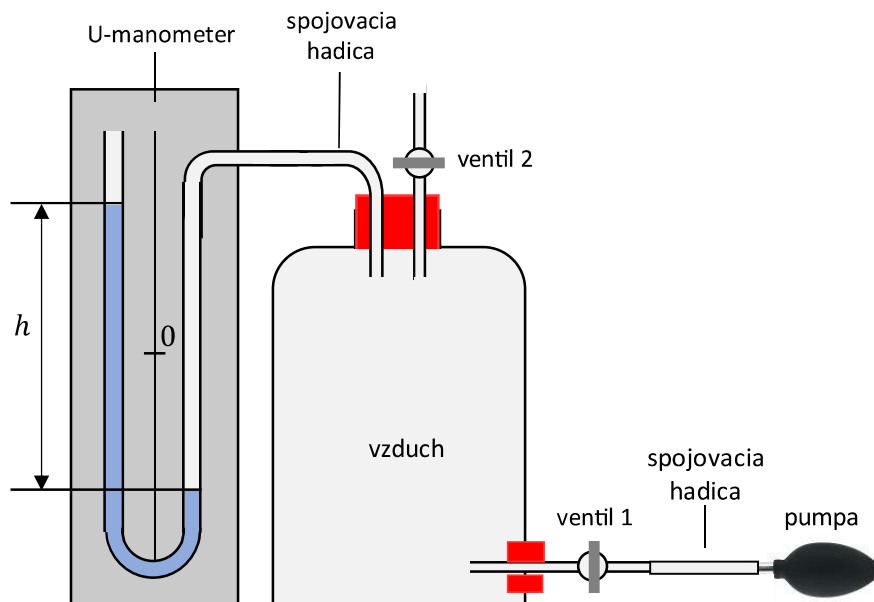
Poissonovu konštantu κ , vyjadrenú pomerom tepelných kapacít pri konštantnom tlaku a objeme (vzťah 13), môžeme dosadením vzťahov (15) a (16) za C_p , C_V vyjadriť v tvare

$$\kappa = \frac{\frac{i}{2}R + R}{\frac{i}{2}R} = \frac{i + 2}{i}. \quad (17)$$

V prílohe (tabuľka 13, str. 162) sú uvedené teoretické hodnoty tepelných kapacít C_p , C_V a Poissonovej konštanty κ vypočítané podľa vzťahov (15) a (16) pre ideálny jednoatómový (zložený z jednoatómových molekúl), dvojatómový a viacatómový plyn. Pre reálny plyn neposkytuje kinetická teória dostatočne presné výsledky, preto sa konštantu určuje experimentálne. V našom prípade budeme určovať Poissonovu konštantu κ nepriamo Clémentovou-Desormesovou metódou.

A. Určenie Poissonovej konštanty vzduchu Clémentovou-Desormesovou metódou

Meranie realizujeme na Clémentovom-Desormesovom prístroji. Tento prístroj je veľmi jednoduchý a pozostáva zo sklenenej nádoby objemu V , ventilov (1) a (2), prívodov k pumpe, samotnej pumpy a U-manometra naplneného destilovanou vodou (Obr.1). Prostredníctvom ventilu (2) je možné nádobu pripojiť s vonkajším vzduchom, ktorého atmosférický tlak je p_0 . Pri tomto postupe určovania Poissonovej konštanty vzduchu budeme využívať zákonitosti izochorického a adiabatického deja v plynch.

Obr. 1. Schéma aparatury na meranie Poissonovej konštanty Clémentovou-Desormesovou metódou

Adiabatický dej je dej, pri ktorom si sústava nevymieňa teplo s okolím. Z prvej termodynamickej vety popísanej rovnicami (2) resp. (3) teda dostaneme, že vnútorná energia sústavy sa môže meniť iba na úkor práce konanej na sústave alebo sústavou

$$0 = dU + pdV. \quad (18)$$

Už vyššie sme uviedli, že pre zmenu vnútornej energie platí $dU = C_V dT$. Ak zdiferencujeme stavovú rovnicu (9), dostaneme

$$Vdp + pdV = RdT, \quad (19)$$

odkiaľ vyjadríme prácu $pdV = RdT - Vdp$. Zo stavovej rovnice (9) vyjadríme ďalej objem $V = RT/p$ a pomocou vzťahov (11) a (13) vyjadríme molovú plynovú konštantu $R = C_V(\kappa - 1)$. Dosadením vyjadrení pre prácu pdV , objem V a molovú plynovú konštantu R do rovnice (18) a následnou úpravou dostaneme túto rovnicu v tvare

$$\kappa \frac{dT}{T} - (\kappa - 1) \frac{dp}{p} = 0. \quad (20)$$

Jej integráciou získame Poissonovu rovnicu popisujúcu adiabatickú zmenu plynu

$$p^{-(\kappa-1)} T^\kappa = \text{konšt.} \quad (21)$$

Pre izochorickú zmenu plynu platí stavová rovnica

$$\frac{p}{T} = \text{konšt.} \quad (22)$$

Vzduch najskôr stlačíme v nádobe nahustením vzduchu pumpou cez ventil (1) pri zatvorenom ventile (2) tak, aby bol v nádobe pretlak voči tlaku okolitého vzduchu a necháme hladiny mernej kvapaliny v ramenách U-manometra ustáliť. Keďže zmenu tlaku vzduchu meriame pomocou U-manometra, môžeme ju vyjadriť pomocou vzťahu pre hydrostatický tlak $\Delta p_1 = \rho g h_1$. Tento stav plynu je charakterizovaný stavovými veličinami $p_1 = p_0 + \rho g h_1$, T_1 , n_1 , kde T_1 je teplota vzduchu, n_1 je látkové množstvo, t. j. počet mólov vzduchu v nádobe, p_0 je atmosférický tlak, ρ je hustota kvapaliny v U-manometri pri teplote T_1 , h_1 je rozdiel polôh hladín kvapaliny v ramenách U-manometra (stav I.).

Potom na krátky časový interval otvoríme ventil (2), kedy sa nádoba spojí s vonkajším vzduchom. Prebehne adiabatická expanzia vzduchu v nádobe z prvého do druhého stavu $(T_1, p_0 + \rho g h_1) \rightarrow (T_2, p_0)$. Predpokladáme, že expanzia prebehla tak rýchlo, že nedošlo k výmene tepla plynu s okolím, plyn sa expanziou ochladil na teplotu $T_2 < T_1$. Stav plynu

po adiabatickej expanzii je vyjadrený stavovými veličinami p_0, T_2, n_2 , kde n_2 je počet mólov, ktoré ostali po expanzii v sklenenej nádobe (stav II.)

Pri adiabatickej expanzii teplota vzduchu klesla, ale nádoba s plynom nie je tepelne izolovaná od okolia a po určitom čase sa teplota vzduchu v nádobe ustáli na vonkajšiu teplotu T_1 a tlak pritom rastie izochoricky na hodnotu p_2 , ktorý dosiahne pri teplote T_1 . Pretože je zmena teploty pri expanzii plynu veľmi malá, budú tlaky p_1, p_2 málo odlišné od atmosférického tlaku p_0 a teda aj množstvo plynu vyjadrené počtom mólov n_1 , resp. n_2 bude približne rovnaké. Prechod z druhého do tretieho stavu môžeme zapísať ako $(T_2, p_0) \rightarrow (T_1, p_0 + \rho gh_2)$. Po tomto ustálení hladín kvapaliny v ramenách U-manometra je tento stav charakterizovaný stavovými veličinami $p_2 = p_0 + \rho gh_2, V_2, T_1, n_2$, kde h_2 je rozdiel hladín kvapaliny v U-manometri (stav III.).

Pre prechod plynu z prvého do druhého stavu, t. j. pre adiabatickú expanziu vzduchu v nádobe platí

$$p_1^{-(\kappa-1)} T_1^\kappa = p_0^{-(\kappa-1)} T_2^\kappa. \quad (23)$$

Pre prechod plynu z druhého do tretieho stavu, t. j. izochorický ohrev plynu v nádobe, platí stavová rovnica

$$\frac{p_0}{T_2} = \frac{p_2}{T_1}. \quad (24)$$

Zo vzťahov (23) a (24) po matematickej úprave dostaneme

$$\left(\frac{p_1}{p_0}\right)^{-(\kappa-1)} = \left(\frac{p_0}{p_2}\right)^\kappa, \quad (25)$$

po dosadení za $p_1 = p_0 + \rho gh_1$ a $p_2 = p_0 + \rho gh_2$ dostaneme rovnicu

$$\left(\frac{p_0 + \rho gh_1}{p_0}\right)^{-(\kappa-1)} = \left(\frac{p_0}{p_0 + \rho gh_2}\right)^\kappa. \quad (26)$$

Po zlogaritmovaní môžeme písať vzťah pre výpočet Poissonovej konštanty κ v tvare

$$\kappa = \frac{\ln\left(1 + \frac{\rho gh_1}{p_0}\right)}{\ln\frac{1 + \frac{\rho gh_1}{p_0}}{1 + \frac{\rho gh_2}{p_0}}}. \quad (27)$$

Pretože pretlak dp_1 , resp. dp_2 je oveľa menší ako atmosférický tlak p_0 , platí $\frac{\rho gh_1}{p_0} \ll 1$, $\frac{\rho gh_2}{p_0} \ll 1$, môžeme vzťah (27) s použitím Taylorovho rozvoja funkcie $\ln(1+x)$ zjednodušiť a uvažovať iba prvý člen týchto radov a dostaneme pre κ vzťah

$$\kappa \approx \frac{\frac{\rho gh_1}{p_0}}{\frac{\rho gh_1}{p_0} - \frac{\rho gh_2}{p_0}}. \quad (28)$$

Po matematickej úprave dostávame približný vzťah pre výpočet κ

$$\kappa \approx \frac{h_1}{h_1 - h_2}. \quad (29)$$

Podľa vzťahu (29) na určenie hodnoty Poissonovej konštanty κ stačí iba odmerať rozdiel polôh hladín h_1 , h_2 tlakomernej kvapaliny v oboch stavoch plynu.

Pozn.: Clémentovou-Desormesovou metódou, ktorú sme popísali, môžeme dosiahnuť presnosť nie väčšiu ako 3%. Krátkodobým otvorením uzatváracieho ventilu nezabezpečíme presne adiabatickú zmenu, nakoľko dôjde čiastočne k výmene tepla medzi vzduchom v nádobe a okolím nádoby. Týmto meraním dostaneme v priemere menšiu hodnotu Poissonovej konštanty κ ako je daná jej skutočná hodnota.

Pomôcky

Aparatúra na meranie Poissonovej konštanty Clémentovou-Desormesovou metódou alebo Clémentov-Desormesov prístroj, barometer, teplomer.

Postup merania

1. Z barometra odčítame atmosférický tlak pred začiatkom merania (p_{01}) a na konci merania (p_{02}), a vypočítame jeho priemernú hodnotu p_0 . Pretože ortuťový barometer má stupnicu v jednotkách torr (mmHg), na určenie atmosférického tlaku p_0 použijeme prevod $1 \text{ torr} = 133,3 \text{ Pa}$, t. j. $p_0 \text{ (Pa)} = 133,3 \cdot p \text{ (torr)}$.
2. Odmeriame teplotu kvapaliny (destilovanej vody) v U-manometri bezprostredne pred meraním (t_1) a po meraní (t_2), a vypočítame jej priemernú hodnotu t .
3. Pri uzatvorení ventilu (2) do nádoby gumenou pumpou natlačíme cez ventil (1) vzduch tak, aby U-manometer ukazoval pretlak v nádobe a uzatvoríme ventil (1). Počkáme, pokým sa hladiny vodného stĺpca v ramenách U-manometra ustália a odčítame vzájomnú vzdialenosť vodných hladín oboch ramien U-manometra h_1 .
4. Otvoríme ventil (2) a hneď ho uzavrieme. Chvíľu opäť počkáme, pokým sa hladiny vodného stĺpca v ramenách U-manometra ustália a odčítame vzájomnú vzdialenosť vodných hladín oboch ramien U-manometra h_2 .

5. Meranie opakujeme 10 až 20-krát pri rôznych začiatočných pretlakoch vzduchu v nádobe a pri rôznych rýchlostiach otvorenia ventilu (2). Namerané hodnoty vzájomnej vzdialenosti vodných hladín obidvoch ramien U-manometra h_1 a h_2 zapisujeme do tabuľky 1.

Tabuľka 1.

p_{01} (Pa)				p_{02} (Pa)			p_0 (Pa)		
t_1 (°C)				t_2 (°C)			t (°C)		
i	h_1 (m)	h_2 (m)	κ'	$\Delta_{\kappa'}^2$	p_1 (Pa)	p_2 (Pa)	κ''	$\Delta_{\kappa''}^2$	
1									
2									
⋮									
n									
			$\overline{\kappa'} = \dots$	$\sigma_{\overline{\kappa'}} = \dots$			$\overline{\kappa''} = \dots$	$\sigma_{\overline{\kappa''}} = \dots$	

Vyhodnotenie merania

1. Určíme hodnotu hustoty destilovanej vody ρ použitej v U-manometri v závislosti od teploty (príloha, tabuľka 6, str. 158).
2. Vypočítame hodnotu tlaku vzduchu v nádobe po nahustení vzduchu $p_1 = p_0 + h_1\rho g$ a po čiastočnom vypustení vzduchu z nádoby $p_2 = p_0 + h_2\rho g$, kde za p_0 dosadíme priemerný atmosférický tlak.
3. Výpočtom podľa presného vzťahu (27) určíme Poissonovu konštantu, ktorej hodnoty v tabuľke 1 zapisujeme s označením κ'_i .
4. Výpočtom podľa približného vzťahu (29) určíme Poissonovu konštantu, ktorej hodnoty v tabuľke 1 zapisujeme s označením κ''_i .
5. Určíme aritmetický priemer Poissonovej konštanty $\overline{\kappa'}$, $\overline{\kappa''}$ a vypočítame príslušné stredné kvadratické odchýlky aritmetického priemeru $\sigma_{\overline{\kappa'}}$, $\sigma_{\overline{\kappa''}}$.
6. Výsledok určenia Poissonovej konštanty vzduchu uvedieme v tvare $\kappa' = (\overline{\kappa'} \pm \sigma_{\overline{\kappa'}})$ a $\kappa'' = (\overline{\kappa''} \pm \sigma_{\overline{\kappa''}})$.
7. Vypočítame relatívnu odchýlku od tabuľkovej hodnoty. Porovnáme výsledky merania $\overline{\kappa'}$, $\overline{\kappa''}$ s tabuľkovou hodnotou Poissonovej konštanty κ pre vzduch (príloha, tabuľka 12, str. 162).
8. V závere diskutujeme o získaných výsledkoch. Uvedieme možné zdroje chýb a metódy, pomocou ktorých by sa dali tieto chyby eliminovať.

Tabuľka 6. Hustota destilovanej vody ρ v závislosti od teploty

t (°C)	ρ (kg · m ⁻³)				
	desatiny stupňa				
	,0	,2	,4	,6	,8
10	999,700	999,682	999,664	999,645	999,625
11	999,605	999,585	999,564	999,542	999,520
12	999,498	999,475	999,451	999,427	999,402
13	999,377	999,352	999,326	999,299	999,272
14	999,244	999,216	999,188	999,159	999,129
15	999,099	999,069	999,038	999,007	999,975
16	998,943	998,910	998,877	998,843	998,809
17	998,774	998,739	998,704	998,668	998,632
18	998,695	998,558	998,520	998,482	999,444
19	998,405	998,365	998,325	998,285	998,244
20	998,203	998,162	998,120	998,078	998,035
21	997,992	997,948	997,904	997,860	997,815
22	997,770	997,724	997,678	997,632	997,585
23	997,538	997,490	997,442	997,394	997,345
24	997,296	997,246	997,196	997,146	997,095
25	997,044	997,992	997,941	997,888	997,836
26	996,783	996,729	996,676	996,621	996,567
27	996,512	996,457	996,401	996,345	996,289
28	996,232	996,175	996,118	996,060	996,002
29	995,944	995,885	995,826	995,766	995,706
30	995,646	995,586	995,525	995,464	995,402

Tabuľka 12. Hmotnostná tepelná kapacita vzduchu c_p a Poissonova konštanta vzduchu $\kappa = c_p/c_v$ v závislosti od teploty (pri tlaku 101,325 kPa)

t (°C)	c_p ($\text{J} \cdot \text{kg}^{-1} \cdot \text{K}^{-1}$)	κ
-50	1 006	1,41
0	1 006	1,40
20	1 006	1,40
40	1 008	1,40
60	1 009	1,40
80	1 011	1,40
100	1 012	1,395

Tabuľka 13. Molárna tepelná kapacita C_p , C_v a Poissonova konštanta κ ideálneho plynu

Ideálny plyn s molekulami	C_p ($\text{J} \cdot \text{mol}^{-1} \cdot \text{K}^{-1}$)	C_v ($\text{J} \cdot \text{mol}^{-1} \cdot \text{K}^{-1}$)	κ
1 atómovými	$\frac{5}{2}R = 20,786$	$\frac{3}{2}R = 12,472$	$\frac{5}{3} = 1,6667$
2 atómovými	$\frac{7}{2}R = 29,100$	$\frac{5}{2}R = 20,786$	$\frac{7}{5} = 1,4$
3 a viac atómovými	$4R = 33,358$	$3R = 24,943$	$\frac{4}{3} = 1,3333$

Tabuľka 14. Moment zotrvačnosti I pre os idúcu stredom mnohouholníka a kolmú na rovinu, kde M je hmotnosť a R je polomer opísanej kružnice mnohouholníka

N-uholník	I ($\text{kg} \cdot \text{m}^2$)
3	$\frac{1}{4}MR^2$
4	$\frac{1}{3}MR^2$
6	$\frac{5}{12}MR^2$

Za odbornú náplň tohto vydania zodpovedá odborný redaktor prof. Ing. Dušan Pudiš, PhD.

Autori RNDr. Gabriela Tarjániová, PhD., Ing. Tomáš Mizera, PhD.

Názov **Návody k laboratórnym cvičeniam 1**

Vydala Žilinská univerzita v Žiline v EDIS-vydavateľstve UNIZA v roku 2023
ako svoju 4933. publikáciu

Vydanie prvé, publikované elektronicky

AH 10,14

ISBN 978-80-554-2044-8

Rukopis vo vydavateľstve neprešiel redakčnou ani jazykovou úpravou.

www.edis.uniza.sk